

SPORTO ORGANIZACIJŲ VEIKLOS TEISINIAI YPATUMAI

Doc. dr. Česlovas Garbaliuskas

Lietuvos kūno kultūros akademijos Sporto technologijų ir turizmo fakulteto Sportinių žaidimų katedra
Sporto g. 6, LT–44221 Kaunas
Telefonas 837 302 654
Elektroninis paštas garbaliuskas@email.lt

Doc. dr. Irina Žalienė

Lietuvos kūno kultūros akademijos Sporto technologijų ir turizmo fakulteto Rekreacijos, turizmo ir sporto vadybos katedra
Perkūno al. 3a, LT–44221 Kaunas
Telefonas 837 302 662
Elektroninis paštas i.zaliene@lkka.lt

Doc. dr. Linas Žalys

Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto Vadybos katedra
Architektų g. 1, LT–78366 Šiauliai
Telefonas 8 606 72764
Elektroninis paštas linas.zalys@su.lt

Pateikta 2004 m. birželio 28 d.

Parengta spausdinti 2004 m. gruodžio 12 d.

Pagrindinės sąvokos: sporto organizacija, sporto veikla, sporto federacija, teisiniai ypatumai.

S a n t r a u k a

Žmonės vieninteliai varžosi norėdami pasiekti pergalę. Sportas yra žmonijos kūrinys. Jis sudaro sąlygas individams užsibrėžti tikslus ir juos vykdyti. Šiais laikais sportas siekia harmoningai ugdyti žmogų, prisidėti prie tikslinės visuomenės kūrimo, kuri rūpintųsi žmogaus garbės saugumu. Šią koncepciją labai remia UNESCO, ji pabrėžiama Žmogaus teisių deklaracijoje. Šiandienos sportas turi moralinius, etinius, tarptautinius ir mokomuosius tikslus, kurie praplečia sportinių varžybų sąvokos supratimą ir ragina sportą suprasti platesniu ir net globaliniu aspektu.

Straipsnyje analizuojama sporto organizacijų veikla bei jos teisiniai ypatumai. Kadangi yra labai daug įvairių valdymo lygių sporto organizacijų – vien sporto federacijų skaičius Lietuvoje priartėjo prie 100, apsistota ties vasaros olimpinių komandinių sporto žaidimų federacijų (futbolo, krepšinio, tinklinio, rankinio, beisbolo, žolės riedulio ir vandensvydžio) veiklos organiza-

vimu. Straipsnį sudaro įžanga ir 2 dalys. Pirmoje dalyje tiriama valdymo svarba sporto organizacijoms. Antroje dalyje apibendrinami sporto federacijų veiklos (valdymo aspektu) teisiniai ypatumai.

Įžanga

Sportas turi apimti visus visuomenės sluoksnius, suburti visas sporto šakas bei federacijas vienam tikslui – propaguoti ir įgyvendinti sporto idėjas olimpinio, pasaulio, Europos ir šalies lygmenimis. 2003 metais Paryžiuje vykusioje tarptautinėje sporto ministrų konferencijoje UNESCO generalinis sekretorius K. Mansutra paminėjo svarbiausias sporto kryptis pasaulyje:

1. Kiekvienoje valstybėje sporto paskirtis turi būti sportininko asmenybės ugdymas, atskleidžiant fizinių, protinių ir dvasinių ypatybių visumą, lemiančią jo veiklą, elgesį, savarankiškumą.
2. Sportas – tai gyvenimas, ir jį būtina kurti visiems. Sportas, kuris yra individualus kiekvienam žmogui ir būdingas tam tikram laikotarpiui, priklauso nuo vyksmo ir yra daugiausia fizinė veikla, kuri reikalauja varžymosi maksimaliomis fizinėmis ir dvasinėmis pastangomis bei pasitenkinimo dalyvaujant. Svarbūs dalykai, į kuriuos reikia atsižvelgti, yra edukologiniai reiškiniai: pagarba varžovui, taika, tarptautinis supratimas ir garbingos kovos dvasia. Visa tai įgyvendinama per sporto programas ir varžybas.
3. Humanistinės sporto vertybės, jų vieta mūsų dienų kultūroje yra vienas svarbiausių diskusijos objektų kiekvienoje valstybėje. Ypač svarbu nustatyti ir įvertinti, kokį poveikį sportas turi sportininko dorovei, kultūriniais poreikiais formuoti, kokios specifinės kultūrinės vertybės, koks jų santykis su kitomis visuomenės vertybėmis. Garbinga sportininko kova yra artima menui – sportininko judesių ritmą ir koordinaciją galima prilyginti baletui, poezijai ir net muzikai.

Šioms sporto kryptims įgyvendinti būtina tvarkingai organizuoti visų sporto organizacijų tipų ir lygių veiklą, įvertinant ją vadybiniu ir teisiniu aspektais.

Sporto visuomenėje organizacijos gali būti skirstomos į tris lygius:

- Aukščiausiasis lygis – Lietuvos kūno kultūros ir sporto departamentas bei kitos organizacijos, pavyzdžiui, Lietuvos tautinis olimpinis komitetas, ir panašiai.
- Vidurinis lygis – Lietuvos sporto federacijos.
- Žemiausiasis lygis – sporto bei sveikatingumo klubai/centrai, teikiantys paslaugas plačiajai visuomenei.

Šioje klasifikacijoje nekreipiama dėmesio į apskritims ir savivaldybėms pavaldžias sporto organizacijas, kurios taip pat gali priklausyti tam tikriems valdymo lygiams. Kadangi visų sporto organizacijų pagrindinė sporto plėtros atskiroje srityje „varomoji jėga“ yra sporto šakos federacija, ties jomis ir apsistosime.

Tyrimo objektas – sporto organizacijų veiklos (vadybiniu aspektu) teisiniai ypatumai.

Tyrimo subjektas – sporto organizacijos (sporto šakų federacijų pavyzdžiu). Kadangi Lietuvoje veikia 98 sporto šakų federacijos ir sąjungos [1, 9–13], kurios skirstomos į individualių ir komandinių sporto žaidimų federacijas, pastarosios ir buvo pasirinktos. Taigi apsižvelgta ties vasaros olimpinio komandinių sporto žaidimų federacijomis. Toks tyrimo subjekto detalizavimas neatsitiktinis, nes futbolas, krepšinis, tinklinis, rankinis, beisbolas, žolės riedulys ir vandensvydis yra vienos iš populiariausių sporto šakų pasaulyje, taip pat ir Lietuvoje.

Tyrimo tikslas – iširti sporto organizacijos veiklos (vadybiniu aspektu) teisinius ypatumus, apibrėžtus organizacijų vidaus reglamentuojančiuose dokumentuose.

Tyrimo uždaviniai:

- apibendrinti valdymo svarbą sporto organizacijose,

- išanalizuoti sporto federacijų vadybinę ir teisinę veiklą pagrindinių vidinių reglamentuojančių dokumentų pagrindu.

Tyrimo metodai:

- vidaus reglamentuojančių dokumentų analizė,
- struktūrinė analizė,
- sisteminimas ir apibendrinimas.

Nagrinėjamos problemos ištyrimo laipsnis

Per pastarąjį dešimtmetį pasirodė tik trys moksliniai straipsniai, apžvelgiantys kai kuriuos sporto asociacijų valdymo ypatumus [2, p. 56–60; 3, p. 75–79; 4, p. 12–18]. Analogiški klausimai sporto organizacijose bei federacijose, juo labiau išskiriant vasaros olimpinių komandinių sporto žaidimų federacijas, visiškai neliesti ir nenagrinėti.

1. Valdymo svarba sporto organizacijoms

Viena iš svarbiausių organizacijų veiklos sričių yra valdymas. Valdymas yra viena labiausiai besikeičiančių socialinių mokslų šakų. Sporto sistemoje dirbančių darbuotojų vadybos žinių stoka, išsilavinimo šioje srityje neturėjimas arba jo trūkumas stabdo efektyvų įvairių valdymo sistemų kūrimą, lanksčių valdymo struktūrų formavimą bei valdymo naujovių diegimą sporto organizacijose. Tai netgi didina vadybos šioje srityje atsilikimą nuo kitų ūkio sričių – pramonės, prekybos, statybos, transporto ir pan.

Kyla **problema** – kaip, palyginti mūsų mažoje šalyje, kuriai būdingos specifinės ir ribotos ekonominės bei socialinės sąlygos, būtų galima toliau plėtoti sporto srities valdymą ir pasiekti tokį sporto sistemos organizacijų valdymo efektyvumą, kad sportininkų rezultatai, pasiekti įvairaus rango sporto renginiuose, taptų dar geresni.

Didelio meistriškumo sportininkų rengimas – tai sudėtingas pedagoginis, psichologinis, fiziologinis, vadybinis ir teisinis vyksmas, kurio sėkmę garantuoja daugelio mokslų, tarp jų ir valdymo, žinios. Kasmet gerėjantys sporto rezultatai atskleidžia vis naujus žmogaus gebėjimus, didelius jo organizmo funkcijų rezervus, apie kuriuos anksčiau nebuvo galima net svajoti. Pastaraisiais metais tarptautinėse varžybose didėjo konkurencija dėl pirmųjų vietų. Pažymėtinas sportininkų rezultatų glaudumas Europos, pasaulio čempionatuose, universiados ir ypač olimpinėse žaidynėse. Tai gana ryškiai rodo 2000 m. Sidnėjaus olimpinių žaidynių rezultatai [5].

Lietuvos elito sportininkų rengimo tendencijos atsilieka nuo pasaulio. Lietuvos ekonominėmis sąlygomis šių tendencijų nepavyks pakeisti vien tik trenerių entuziazmu, organizaciniais gebėjimais ir intelektualiniu potencialu. Geresnius rezultatus aukščiausio lygio varžybose galima pasiekti labiau koordinuojant sporto struktūrų veiklą, centralizuojant sportininkų rengimo valdymą, išnaudojant Lietuvos mokslo potencialą. Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto plėtotės 2002–2004 metų programoje pabrėžiama, kad kūno kultūros ir sporto plėtotės strategija bei jos įgyvendinimas turi remtis moksliniais tyrimais [6]. Jie turi paliesti visas sritis, tarp jų ir valdymą. Tačiau dažnai susiduriama su situacija, kai nerandama ganėtinai veiksmingų paskatų, verčiančių ieškoti informacijos apie sporto ir kitų mokslo sričių laimėjimus, naujausias metodikas, ir visa tai panaudoti rengiant specialistus, keliant jų kvalifikaciją ir siekiant gerinti praktinės veiklos valdymą [7]. Todėl aktualu ištirti ne tik atitinkamų Lietuvos sporto federacijų valdymo sistemas, bet ir nustatyti jų valdymo bei teisinius ypatumus, lyginti tarpusavyje, o vėliau ir su analogiškais užsienio šalių sporto federacijomis.

2. Tyrimo rezultatai

Sporto organizacijų veiklą teisiškai reglamentuoja kelių lygių normatyviniai dokumentai.

1. Susiję su sportine veikla:

- Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymas [8],

- Lietuvos Respublikos kultūros ir sporto rėmimo fondo įstatymas [9],
- Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymas [10].

2. Susiję su organizacijos, kaip juridinio asmens, bendraja ūkine-finansine veikla. Šiai grupei priskiriami visi įstatymai bei normatyviniai aktai, reguliuojantys bet kokio juridinio asmens statusą turinčios įmonės veiklą (pvz., draudimo, pelno, mokesčių, pensijų ir t. t. srityse).

3. Organizacijos veiklą reglamentuojantys vidaus dokumentai, pavyzdžiui, organizacijos įstatai, jos veiklos plėtros programos ir panašiai. Ties šia trečiąja grupe ir apsistosime. Išanalizavus anksčiau minėtų 7 komandinių žaidimų sporto federacijų veiklą, remiantis jų vidiniu normatyviniu dokumentu – įstatais, paaiškėjo, kad jų valdymo organizavimas yra panašus. Visoms federacijoms būdingas linijinės-funkcinės 4. (štabinės) organizacinės valdymo struktūros tipas. Čia štabų vaidmenį atlieka komitetai, kurių skaičius bei tikslinė paskirtis skiriasi ir priklauso nuo sporto šakos pobūdžio bei pačios federacijos veiklos ypatumų. Visose federacijose (išskyrus beisbolo) aukščiausias valdymo institutas yra konferencija, beisbolo federacijoje – suvažiavimas.

Analogiškai yra ir kalbant apie kitus valdymo institutus. Minėtose šešiose federacijose konferencija renka vykdomąjį komitetą, beisbolo federacijoje suvažiavimas renka prezidiumą. Atitinkamai kasdienę ūkinę-finansinę veiklą šiose federacijose vykdo sekretoriatas, o beisbolo federacijoje – direktoratas.

Išskyrus futbolo federaciją, kurioje yra įvesta generalinio direktoriaus pareigybė, visose kitose federacijose tas pačias funkcijas vykdo viceprezidentai, kurių skaičius svyruoja nuo vieno iki trijų (žr. 1 lentelę)

1 lentelė. Žaidimų sporto federacijų valdymo institutų palyginimas

Sporto federacijos Valdymo institutai	Krepšinio	Tinklinio	Rankinio	Futbolo	Beisbolo	Žolės riedulio	Vandensvydžio
Konferencija	+	+	+	+		+	+
Suvažiavimas					+		
Prezidiumas					+		
Vykdomasis komitetas	+	+	+	+		+	+
Prezidentas	+	+	+	+	+	+	+
Viceprezidentas	+	++	+		+++	+	
Generalinis direktorius				+			
Generalinis sekretorius	+	+					+
Direktorius					+		
Direktoratas					+		
Sekretoriatas	+	+	+	+		+	
Auditorius				+			
Iždininkas							+
Revizijos komisija	+	+	+	+	+	+	

Visa tai byloja, kad sporto šakų federacijų valdymo organizavimas teisiniu požiūriu nėra vientisas, nors jų veikla labai panaši. Manoma, kad čia didelę įtaką galėtų daryti Lietuvos sporto federacijų sąjunga bei Lietuvos kūno kultūros ir sporto departamentas labiau

reglamentuodami sporto šakų, įskaitant žaidimų federacijas, kai kurių normatyvinių dokumentų, pavyzdžiui, įstatų, rengimo struktūrą. Tai galima būtų atlikti išplečiant Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo 19-ąjį straipsnį, iš esmės apibrėžiantį tik federacijų teises [8, p. 5].

Siekiant iširti žaidimų sporto federacijų strategijų kūrimo būklę, buvo išanalizuotos visų 7 sporto šakų plėtros programos. Jas ištyrus nustatyta, kad:

- žaidimų sporto šakų federacijose nėra bendros politikos dėl kuriamų programų paskirties, tikslo ir laikotarpio. Štai Lietuvos futbolo federacijoje kuriama LFF veiklos programa – biudžetas – Lietuvos rankinio (krepšinio) vystymo ir plėtojimo programa; žolės riedulio – federacijos veiklos programa; beisbolo – beisbolo vystymosi programa; vandensvydžio – vandensvydžio sporto šakos plėtojimo programa. Manome, kad sporto šakos federacijos, sporto šakos veiklos, vystymo ar veiklos programa – biudžetas yra skirtingi dalykai, todėl jos juridškai turėtų būti suvienodintos.

- Programos, kaip teisiniai dokumentai, kuriamos įvairiam laikotarpiui, pavyzdžiui, Lietuvos futbolo federacija programą kuria 1-iems metams, o vandensvydžio 2000–2004 metų programa skirta 5 metams. Likusios sporto šakų federacijos programas kuria 4-iems metams.

- Nė vienoje programoje nėra suformuota vizija (užsiminta tik Lietuvos vandensvydžio federacijoje, bet ji sutapatinta su veiklos rodikliais) bei misija (Lietuvos rankinio federacijos programoje pateikta tik 6 krypčių misijos paskirtis, o Lietuvos vandensvydžio federacijoje minima, kad misija artima Lietuvos plaukimo federacijos misijai).

- Tikslai neformuluojami Lietuvos futbolo federacijoje, o Lietuvos beisbolo federacijoje jie sutapatinami su palankiausiomis sąlygomis.

- SSGG (pranašumai, trūkumai, galimybės ir grėsmės) analizę atlieka tik krepšinio ir vandensvydžio federacijos.

- Programos negali tapti programiniu dokumentu dėl savo apimties (Lietuvos žolės riedulio federacijos programos apimtis – 2 psl., vandensvydžio – 3 psl., nors jų rengiamos atitinkamai 4 ir 5 metams, išskyrus futbolo, kuri yra gana išsami, apimtis siekia 25 puslapius).

Tokia padėtis federacijose susiklostė dėl pačių dirbančiųjų ir jų išsilavinimo profilio. Daugelis federacijų darbuotojų yra įgiję sportinį arba edukologinį aukštąjį išsilavinimą. Vadovybų žinių neturėjimas arba jų trūkumas leidžia teigti, kad žaidybinių sporto šakų vadovai bei vykdytojai institutai susiduria su panašiomis problemomis rengdami ir kitus dokumentus, pavyzdžiui, federacijos įstatus, kurdami organizacinę valdymo struktūrą, numatydami valdymo kryptis. Federacijos įstatus geriausiai parengė LFF. Ji, atsižvelgdama į įvairius pasikeitimus tarptautinėje futbolo rinkoje, juos nuolat papildo ir registruoja pakeitimus.

Išvados

1. Valdymas yra ta veiklos sritis, į kurią sporto federacijos privalo kreipti ypač daug dėmesio.

2. Komandinių žaidimų sporto federacijose pasigendama vieningumo kuriant jų organizacines valdymo struktūras. Tas pačias arba panašias valdymo funkcijas vykdo skirtingai pasivadinę valdymo institutai bei atskiri darbuotojai.

3. Komandinių žaidimų sporto šakų strategijų kūrimas federacijose vykdomas skirtingai, pradedant normatyvinio dokumento pavadinimu, strateginiu laikotarpiu, jo kūrimo struktūra bei dokumento apimtimi.

4. Siekiant komandinių žaidimų sporto federacijų veiklą padaryti efektyvesnę, būtų tikslinga teisiškai reglamentuoti jų kai kurių normatyvinių dokumentų rengimą (pvz., federacijų įstatus), darant atitinkamas pataisas Lietuvos kūno kultūros ir sporto įstatyme.

5. Siekiant sporto federacijų veiklą reglamentuojančių normatyvinių dokumentų vientisumo (įstatatai, plėtros programos ir pan.), tikslinga, kad jų struktūras bei patį rengimo procesą metodiškai kontroliuotų Lietuvos sporto federacijų sąjunga bei Lietuvos kūno kultūros ir sporto departamentas.

LITERATŪRA

1. **Lietuvos** sporto statistikos metraštis – 2003. – Vilnius: Lietuva sporto informacijos centras, 2004.
2. **Žalys L., Garbaliuskaitė K.** Lietuvos ir Ispanijos studentų sporto informacinės būklės palyginimas // Sporto mokslas. 2002. Nr. 4(30).
3. **Garbaliuskas Č., Žalienė I., Žalys L., Garbaliuskaitė K.** Ispanijos didelio meistriškumo sportininkų studentų rengimo valdymo ypatumai // Sporto mokslas. 2003. Nr. 2(32).
4. **Garbaliuskas Č., Žalienė I., Žalys L.** Ispanijos universitetinio sporto integravimosi į šalies sporto valdymo sistemą ypatumai // Kūno kultūra, sportas ir mokslas studentų gyvenime (recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys). – Kaunas: LKKA, 2004.
5. **Lietuvos** sportininkų rengimosi ir dalyvavimo XXVII olimpiados žaidynėse programa „Atėnai – 2004“. – Vilnius: LTOK, 2001.
6. **Lietuvos Respublikos** kūno kultūros ir sporto plėtrotės 2002–2004 metų programa. – Vilnius: LSIC, 2002.
7. **Copani M.** La sociedad virtual Suplemento centura y nacion. Nuevas tecnologias. 2000. No. 3.
8. **Lietuvos Respublikos** kūno kultūros ir sporto įstatymas. 1995 12 30. Nr. X–1151. – Vilnius, 1995.
9. **Lietuvos Respublikos** kultūros ir sporto rėmimo fondo įstatymas. 1998 10 08. Nr. VIII–876. – Vilnius, 1998.
10. **Lietuvos Respublikos** labdaros ir paramos įstatymo pakeitimo įstatymas. 2000 07 11 Nr. VIII–1811. – Vilnius, 2002.

Legal Peculiarities of Sports Organizations' Work

*Assoc. Prof. Dr. Česlovas Garbaliuskas
Assoc. Prof. Dr. Irina Žalienė
Lithuanian Academy of Physical Education
Assoc. Prof. Dr. Linas Žalys
Šiauliai University*

Keywords: sport organization, sport activity, sport federation, legal peculiarities.

SUMMARY

Human beings are the only ones who compete for victory. Sport is a human creation that lets the individuals set a task and to perform it. At the moment sport serves as a means to bring up humans in chime, to create a purposive society that takes care about safety of human honor. UNESCO supports this conception; it is also highlighted in Human Rights Declaration. Modern sport has moral, ethical, international or scholastic aims that both broadens the definition of sports competition and encourages us to understand sport in a broader or even global aspect.

In the article discussed sports organizations' work and its legal peculiarities are being analyzed. There are many sports organizations in different levels of management (the number of sports federations in Lithuania is close to 100); therefore it was decided to analyze just the organization of summer Olympic team sports games (football, basketball, volleyball, handball, baseball, field hockey, water polo) federations' work. The article consists of two parts. In the first part the importance of management for sports organizations is analyzed. The second part deals with the summing-up of legal peculiarities of sports federations' work (in management aspect).

Research object - legal peculiarities of sports organizations' work (in management aspect).

Research subject – sports organizations (by the example of federations of sports disciplines). In Lithuania there are 98 federations and unions of sports disciplines [1.9-1.3], which are divided into the federations of individual and team sports games, that is the reason why they were chosen. So the federations of summer Olympic team sports games were decided on. Speaking about the research subject in details is not accidental, as football, basketball, volleyball, handball, baseball, field hockey, and water polo are some of the most popular sports disciplines in the world, in Lithuania as well.

Research purpose – to examine legal peculiarities of sports organizations' work (in management aspect) that are defined in the organizations' inner statutes.

Research goals:

- *To generalize the importance of management in sports organizations*
- *To analyze the management-juridical activities of sports federations according to their main inner statutes.*

Research methods

- *Analysis of inner statutes*
- *Structural analysis*
- *Systemizing and generalization*

The examination degree of the problem discussed

During the last decade there have appeared just three treatises that survey some peculiarities of sports organizations management [2, 56-60; 3, 75-79; 4, 12-18]. Analogical questions concerning sports organizations and federations (especially, the federations of summer Olympic team sports games) remain untouched and unexamined.

